

Històries de JAZZ

DOSSIER PEDAGÒGIC

ÍNDEX

- 1. Presentació de l'espectacle
- 2. Per què una guia pedagògica de Històries de Jazz
- 3. Objectius pedagògics
- 4. Instruments i llenguatge musical
- 5. Breu història del jazz a partir de l'espectacle
- 6. El paper del monòleg: història, personatges i humor
- 7. Orientacions per treballar l'espectacle abans de la funció
- 8. Propostes d'activitats abans de l'espectacle
- 9. Pautes d'observació durant la funció
- 10. Propostes d'activitats després de l'espectacle
- 11. Annex: repertori i possibles fils de treball

1. Presentació de l'espectacle

Històries de Jazz és un espectacle de teatre musical en què una banda de jazz en directe i un actor-narrador comparteixen escenari per construir una història situada en un club anomenat Black Perry, a Chicago. La proposta combina concert, relat dramatitzat, humor i estètica de novel·la negra, i fa passar l'espectador per diferents moments de la història del jazz a través d'un repertori variat i molt expressiu.

La formació està integrada per cinc músics i un actor. Els instruments principals que apareixen a l'escenari són el saxo, la trompeta, el piano, el contrabaix i la bateria. Cada peça musical no només té una funció sonora, sinó també dramàtica: presenta un personatge, crea una atmosfera, acompanya una acció o marca un canvi de ritme dins del relat.

L'espectacle s'adreça especialment a alumnat de cicle mitjà i superior de primària, així com a ESO i batxillerat, perquè permet treballar continguts musicals, literaris, teatrals i històrics des d'un format atractiu i proper. La durada aproximada és d'uns 60 minuts i el muntatge es planteja per a sala, amb una posada en escena clara i adaptable.

2. Per què una guia pedagògica de Històries de Jazz

Aquesta guia té la voluntat d'ajudar els docents a convertir l'assistència a l'espectacle en una experiència d'aprenentatge completa. Anar al teatre o a un auditori no és únicament consumir un producte cultural; és també aprendre a mirar, a escoltar, a interpretar i a compartir una experiència artística col·lectiva.

En el cas de Històries de Jazz, la riquesa pedagògica és especialment notable perquè la proposta uneix tres llenguatges: la música en directe, la narració teatral i l'humor. El jazz hi apareix com a patrimoni musical, però també com a forma viva d'expressió, basada en l'escolta, la improvisació, la complicitat entre músics i la llibertat interpretativa.

Treballar l'espectacle abans i després de la funció ajuda l'alumnat a identificar instruments, entendre els principals estils del jazz, reconèixer el valor de la improvisació, observar la relació entre música i narració i valorar el paper del directe. També permet parlar de personatges, de punts de vista, de recursos humorístics i de la construcció d'una història a través del monòleg.

La guia no pretén substituir la vivència artística, sinó preparar-la i prolongar-la. Per això combina informació de context amb activitats obertes, graduables i fàcilment adaptables a diferents nivells educatius.

3. Objectius pedagògics

Objectius generals

- Gaudir d'una experiència artística en directe i desenvolupar hàbits d'escolta atenta i respectuosa.
- Conèixer els instruments principals d'una formació de jazz i identificar la funció de cadascun dins del conjunt.
- Reconèixer alguns estils bàsics de la història del jazz i entendre que es tracta d'un llenguatge en evolució constant.
- Comprendre el paper de la improvisació com a element central del jazz.
- Analitzar la funció del monòleg i del narrador en la construcció dramàtica de l'espectacle.
- Valorar l'humor com a recurs escènic capaç de facilitar la comprensió i la connexió amb el públic.
- Relacionar música, literatura oral, teatre i història cultural dins d'una mateixa proposta escènica.

Continguts conceptuals

- Els instruments del grup: saxo, trompeta, piano, contrabaix i bateria.
- Els elements bàsics del llenguatge musical: pulsació, ritme, melodia, harmonia, tempo i improvisació.
- Estils del repertori: blues, dixieland, swing, be-bop, latin jazz, rhythm and blues, funk i fusió.
- La noció de personatge, narrador i monòleg teatral.
- La relació entre música i context social.

Continguts procedimentals

- Escoltar de manera guiada diferents versions d'un mateix tema.
- Comparar interpretacions, tempos i formacions instrumentals.
- Descriure oralment i per escrit allò que s'ha escoltat i observat.
- Relacionar una peça musical amb una situació dramàtica o una emoció.
- Produir petites creacions pròpies: textos, taules d'anàlisi, línies del temps o breus improvisacions.

Continguts actitudinals

- Respecte pel silenci i per la feina dels artistes.
- Curiositat envers llenguatges artístics diferents dels més habituals.
- Disponibilitat a escoltar músiques noves i a formular preguntes.
- Valoració del treball col·lectiu i de l'escolta mútua dins d'un grup.

4. Instruments i llenguatge musical

El saxo

El saxo és un instrument de vent fusta, tot i que el seu cos és metàl·lic. Aquesta classificació es deu al fet que el so es produeix amb una canya o llengüeta, igual que en altres instruments de la família. En el jazz, el saxo és un dels instruments més emblemàtics per la seva gran capacitat expressiva: pot sonar dolç, contundent, melangiós, brillant o gairebé teatral.

A Històries de Jazz, el saxo té sovint una funció melòdica molt clara. Presenta temes, dialoga amb la trompeta i pren protagonisme en passatges improvisats. Pedagògicament, és un instrument ideal per parlar de fraseig, respiració, timbre i expressivitat.

La trompeta

La trompeta pertany a la família del vent metall. Té un so directe, lluminós i penetrant, i per això ha estat un instrument molt important en els orígens del jazz, especialment a Nova Orleans. També és un instrument molt adequat per a solos, crides, respostes i moments de gran caràcter.

A l'espectacle, la trompeta contribueix a donar brillantor al conjunt i sovint participa en improvisacions o en passatges de forta personalitat escènica. Quan s'utilitza una sordina, el color del so canvia i això permet explicar a l'alumnat que els instruments no tenen un únic timbre, sinó múltiples possibilitats expressives.

El piano

El piano és un instrument especialment complet perquè pot fer diverses funcions alhora. Pot exposar una melodia, acompanyar amb acords, marcar el ritme i fins i tot improvisar. En el jazz, el piano ajuda a sostenir l'harmonia i a donar forma a l'arquitectura de la peça. En una proposta com Històries de Jazz, el piano és molt útil per fer entendre què és l'acompanyament harmònic. També permet distingir entre una base estable i els moments en què el músic s'allibera i improvisa sobre l'estructura del tema.

El contrabaix

El contrabaix és l'instrument més greu del grup. La seva funció és fonamental perquè sosté la base harmònica i, al mateix temps, contribueix decisivament a la pulsació. En molts estils de jazz, especialment en el swing, el contrabaix camina regularment marcant les notes principals de l'acord, i això crea una sensació de moviment constant. A nivell pedagògic, el contrabaix és molt interessant perquè sovint els infants el perceben menys que altres instruments més aguts. Treballar-lo ajuda a prendre consciència de la importància de les bases, del paper del registre greu i de com la música es construeix també des del suport i no només des del protagonisme.

La bateria

La bateria és l'instrument de percussió del grup. No fa melodies en el sentit tradicional, però és decisiva per definir el caràcter rítmic d'una peça. Amb plats, caixa, bombo i toms, el bateria pot marcar la pulsació, accentuar, dialogar amb la resta de músics i crear tensions i relaxacions.

En el jazz, la bateria no és només un metrònom. També escolta, comenta, reacciona i improvisa. A Històries de Jazz és especialment útil per fer visible com el ritme afecta la narració: un canvi de patró o d'intensitat pot transformar immediatament l'ambient escènic.

Melodia, ritme, harmonia i improvisació

Per aprofitar l'espectacle a l'aula és convenient introduir quatre conceptes senzills. La melodia és la part que acostumem a recordar o cantar. El ritme és l'organització dels sons en el temps i està relacionat amb la pulsació i el moviment. L'harmonia és el conjunt d'acords que sostenen la melodia. La improvisació és la creació musical en temps real a partir d'un tema, una estructura o una progressió harmònica.

En el jazz, improvisar no significa tocar qualsevol cosa. Vol dir conèixer molt bé el llenguatge i, a partir d'aquesta base, inventar una manera pròpia de dir alguna cosa. Aquesta idea es pot traslladar fàcilment al llenguatge oral o escrit: improvisar s'assembla, en certa manera, a explicar una història amb paraules pròpies a partir d'un esquema compartit.

5. Breu història del jazz a partir de l'espectacle

Històries de Jazz és especialment valuós perquè permet recórrer diferents moments de la història del jazz sense necessitat de convertir la funció en una lliçó teòrica. El repertori fa de fil conductor i mostra com aquest llenguatge ha anat canviant al llarg del temps.

Els orígens: blues i Nova Orleans

El blues és un dels grans fonaments del jazz. Neix de l'experiència afroamericana i combina expressivitat, estructura repetitiva i una forta càrrega emocional. Moltes peces del repertori de l'espectacle permeten parlar d'aquest origen i entendre que el jazz neix vinculat a una comunitat, a una història i a una manera de transformar l'experiència en música.

El dixieland o jazz de Nova Orleans representa un dels primers moments de consolidació del gènere. És una música festiva, molt col·lectiva i amb forta presència dels instruments de vent. En aquest estil és habitual que diversos instruments dialoguin alhora, i això ajuda l'alumnat a percebre el jazz com una conversa musical.

L'era del swing

El swing fa créixer la dimensió ballable del jazz i posa l'accent en una pulsació més marcada i en una sensació de fluïdesa rítmica molt característica. Quan a l'aula es parla de swing és important evitar reduir-lo només a una etiqueta històrica: també és una manera de tocar, una energia compartida, una manera de fer que la música sembli avançar amb naturalitat i impuls.

En el repertori de Històries de Jazz, les peces properes al swing permeten treballar el moviment, la regularitat del pols, la relació amb el ball i la funció social de la música en viu en clubs, sales i espais de trobada.

Be-bop i modernitat

El be-bop apareix com una evolució cap a un jazz més complex, més ràpid i menys orientat al ball. La virtuositat, els canvis harmònics i la improvisació prenen molt protagonisme. És un bon moment per fer entendre a l'alumnat que els estils musicals també canvien quan canvia la manera d'escoltar i quan els músics busquen noves formes d'expressió.

Treballar el be-bop a partir d'una audició guiada ajuda a distingir entre una melodia inicial i les improvisacions posteriors. També permet parlar d'escolta activa: no sempre cal entendre una música des de la lletra o des d'una melodia fàcil de retenir; de vegades cal entrar-hi des del joc, l'energia, el risc i la sorpresa.

Latin jazz, rhythm and blues, funk i fusió

A mesura que el jazz avança, incorpora influències i dialoga amb altres llenguatges. El latin jazz introdueix patrons rítmics provinents de músiques llatines i afrocubanes; el rhythm and blues acosta el jazz a formes més populars i directes; el funk aporta síncope, pes del baix i intensitat rítmica; la fusió obre la porta a combinacions més contemporànies.

Aquest aspecte és molt pedagògic perquè trenca la idea del jazz com a música tancada o antiga. L'espectacle mostra, precisament, que la història del jazz és una història de mestissatge, transformació i obertura. D'aquesta manera, l'alumnat pot relacionar el jazz amb altres músiques que coneix millor.

La història del jazz com a història social

Encara que aquesta guia no pretén entrar a fons en tots els contextos històrics, sí que és útil recordar que el jazz ha estat sempre vinculat a espais socials molt concrets: carrers, clubs, sales de ball, teatres, emissores, gravacions i escenes urbanes. Això fa possible connectar la història musical amb preguntes més àmplies: on escolta música la gent, per què balla, quins espais de trobada té una comunitat i com canvien els hàbits d'escolta amb el temps.

6. El paper del monòleg: història, personatges i humor

Un dels trets distintius de Històries de Jazz és que la música no apareix sola, sinó inserida dins d'un relat. El cambrer del club actua com a fil conductor i, a través del monòleg, presenta situacions, descriu personatges i fa avançar la història. Això converteix l'espectacle en molt més que un concert comentat: és una peça híbrida on el text dona sentit escènic a la música.

El monòleg com a eina narrativa

El monòleg permet que una sola veu condueixi la percepció del públic. El narrador selecciona què explica, des d'on ho explica i amb quin to. Això és molt interessant a nivell pedagògic perquè permet treballar el punt de vista, la selecció de la informació i la construcció del relat. El públic no rep únicament dades; rep una mirada.

També és útil destacar que el monòleg ajuda a ordenar la funció. Per a alumnat que no està acostumat a concerts de jazz, la narració és una porta d'entrada molt eficaç: posa noms, introdueix situacions, situa els personatges i facilita l'atenció.

Els personatges i l'estètica de novel·la negra

L'actor es posa en la pell de diversos personatges, com ara el mafiós, l'amant, l'home de la neteja o l'assassí a sou. Aquesta galeria de figures crea un imaginari clarament vinculat a la novel·la negra i al cinema clàssic. El club nocturn, la intriga, els secrets i les aparences encaixen molt bé amb determinats colors del jazz, especialment amb els registres més expressius del blues i amb les atmosferes de misteri.

A l'aula, aquest element permet parlar de gènere narratiu, d'arquetips i de caracterització. Es pot observar com la veu, el gest i el ritme del text contribueixen a diferenciar personatges sense necessitat de grans canvis escenogràfics.

Humor i proximitat

Tot i l'ambient de novel·la negra, l'espectacle incorpora l'humor com a recurs central. L'humor rebaixa la distància, genera complicitat i manté el públic atent. També permet que l'entrada en un llenguatge musical que a vegades es considera exigent o sofisticat es faci des d'un lloc amable i desacomplexat.

El treball de l'humor es pot observar en els contrastos, en les exageracions, en la manera de presentar els personatges, en les repeticions i en la relació directa amb el públic. Pedagògicament, és una molt bona ocasió per mostrar que una proposta cultural de qualitat pot ser alhora rigorosa i divertida.

Relació entre text i música

En aquesta obra, text i música no competeixen; es complementen. Hi ha peces que presenten un músic, altres que construeixen un ambient, altres que intensifiquen una escena i altres que funcionen com a tancament o celebració final. Aquesta relació ajuda a entendre que la música també narra, encara que no tingui paraules, i que un monòleg pot actuar com a pont entre la comprensió racional i l'experiència sensible.

7. Orientacions per treballar l'espectacle abans de la funció

La preparació prèvia no ha de convertir-se en una sobreexplicació. L'objectiu és despertar curiositat, activar coneixements previs i donar algunes claus que ajudin a gaudir més del directe. En aquest sentit, és suficient treballar tres grans idees: quins instruments veurem, què vol dir improvisar i quins estils del jazz apareixeran.

Abans d'escoltar

Es pot començar preguntant a l'alumnat què entén per jazz, quins instruments associa a aquest estil i si ha vist mai un concert en directe on hi hagi espai per a solos o improvisacions. Aquest primer diàleg és útil per detectar idees preconcebudes i per donar valor a les intuïcions del grup.

Escolta guiada d'alguns temes

A partir del material d'activitats existent, es poden escoltar diferents versions d'algunes peces del repertori. La finalitat no és analitzar-les exhaustivament, sinó fixar-se en aspectes observables: quins instruments hi apareixen, quin tempo tenen, on sembla començar la improvisació, quina part es repeteix i quin clima transmet la música.

Vocabulari mínim recomanat

- Pulsació: el batec regular de la música.
- Tempo: la velocitat general d'una peça.
- Solo: moment en què un instrument pren protagonisme.
- Improvisació: creació en temps real a partir d'una estructura compartida.
- Tema o melodia principal: la idea musical que acostuma a presentar-se al principi i que sovint reapareix al final.

Preparar el rol de públic

També és important treballar la idea d'assistir a un espectacle. Escoltar música en directe demana atenció, respecte pel silenci i capacitat d'observar. Val la pena recordar que ser públic no és una actitud passiva: és una manera activa d'estar present, de captar detalls i de deixar-se afectar per allò que passa a l'escenari.

8. Propostes d'activitats abans de l'espectacle

1. Taula d'audició comparada

A partir de dues o tres versions d'un mateix tema, l'alumnat pot omplir una taula amb els camps següents: instruments que hi apareixen, durada total, tempo aproximat, moments d'improvisació, ambient general i semblances o diferències entre versions. Aquesta activitat ajuda a escoltar millor i a adonar-se que una mateixa peça no sona mai exactament igual.

2. Qui fa què dins del grup?

Després de presentar els cinc instruments de l'espectacle, es pot demanar a l'alumnat que relacioni cada instrument amb una funció predominant: melodia, base rítmica, base harmònica, solos, acompanyament o diàleg. És una activitat útil perquè fa entendre el conjunt com una organització col·laborativa.

3. Línia del temps molt simple del jazz

Es pot elaborar una línia del temps a l'aula amb quatre o cinc etapes: orígens i blues, Nova Orleans i dixieland, swing, be-bop i jazz modern amb influències llatines i funk. No cal entrar en grans dates. El més important és que l'alumnat visualitzi que el jazz és una història en moviment.

4. Paraules per descriure sons

Escoltant fragments breus, l'alumnat pot construir un petit banc de paraules: misteriós, festiu, enèrgic, elegant, nerviós, tranquil, fosc, brillant, dens, ballable. Aquesta activitat és molt útil perquè uneix educació musical i competència lingüística.

5. Inventar el club Black Perry

Com que l'espectacle se situa en un club de Chicago, es pot demanar a la classe que imagini aquest espai: com és, qui hi entra, quin ambient hi ha, què s'hi escolta i quines històries hi poden passar. Aquesta activitat prepara el terreny per entendre la dramaturgia i activa la imaginació.

6. Què deu ser improvisar?

Abans de definir el concepte formalment, es pot plantejar una activitat oral. Per exemple, donar a un alumne una frase inicial i demanar-li que la continuï de manera lliure però coherent. Després es fa el paral·lelisme amb la música: improvisar és crear en el moment sense perdre el fil.

7. Prediccions abans de la funció

A partir de la informació bàsica del dossier, l'alumnat pot formular hipòtesis: quin instrument creu que sonarà més greu, quin personatge serà més còmic, quina escena pot acompanyar millor una música lenta, o com deu canviar l'ambient quan apareix un solo de bateria. Aquestes prediccions fan que durant la funció hi hagi una observació més activa.

9. Pautes d'observació durant la funció

Durant l'espectacle no és necessari prendre apunts, però sí pot ser útil que el professorat hagi compartit abans algunes preguntes d'observació. D'aquesta manera, el visionat i l'escolta es fan amb una certa intencionalitat.

- Quins instruments reconeixes visualment i sonorament?
- Hi ha moments en què un instrument destaca clarament per sobre dels altres? Què passa en aquell instant?
- Com canvia la música quan entra o surt el narrador?
- Quin personatge recordes més i per què?

- En quins moments el públicriu? Quins recursos humorístics ho provoquen?
- Quina peça t'ha semblat més tranquil·la, més tensa o més festiva?
- Has pogut identificar algun moment d'improvisació?

Aquestes preguntes no s'han de respondre a l'instant. Funcionen millor com a brúixola per mirar i escoltar.

10. Propostes d'activitats després de l'espectacle

1. Conversa de retorn

La primera activitat hauria de ser oral i oberta. Abans d'anar a l'anàlisi, convé recollir impressions: què ha agradat, què ha sorprès, què s'ha entès millor, què ha costat més i quin moment ha quedat més fixat a la memòria. Aquesta conversa dona informació valuosa al docent i permet legitimar la vivència subjectiva.

2. Comparar una versió gravada amb la versió en directe

Recuperant els materials d'audició previs, es pot demanar a l'alumnat que compari una versió enregistrada d'un tema amb el record de la versió escoltada a la funció. Cal fixar-se en la formació, la velocitat, el protagonisme dels solos, el clima general i la presència de la narració. L'objectiu és entendre que el directe és irrepetible.

3. Fitxa d'un personatge

Cada alumne o grup pot triar un dels personatges del relat i completar una fitxa amb els apartats següents: qui és, com parla, quin efecte provoca, quina música l'acompanya i com contribueix a la història. Aquesta activitat uneix comprensió narrativa i escolta musical.

4. Música i emoció

Es pot fer una taula amb tres columnes: peça o escena, emoció predominant i element musical que l'ha provocada. Per exemple: tempo ràpid, so greu, entrada de la trompeta, solo de saxo, repetició rítmica o canvi d'intensitat. Aquesta activitat ajuda a passar de la intuïció a la descripció.

11. Annex: repertori i possibles fils de treball

El repertori de Històries de Jazz inclou peces que permeten associar continguts musicals i funcions dramàtiques. Alguns exemples especialment útils per al treball didàctic són els següents:

Títol	Autor / Referent	Any	Estil	Funció dins l'espectacle
The Preacher	Horace Silver	1950	Dixieland / Nova Orleans	Inici de l'espectacle. Obertura del club i entrada dels músics.
Happy People	Kenny Garrett	2002	Funk	Presentació del bateria. Energia i ritme inicial.
On the Sunny Side of the Street	Dorothy Fields	1930	Dixieland	Presentació del saxo i treball del contrabaix.
Mambo Influenciado	Chucho Valdés	1986	Latin Jazz	Presentació del piano i moments d'improvisació.
Sugar Blues	Clarence Williams	1920	Dixieland	Presentació de la trompeta (ús de sordina).
Lester Leaps In	Lester Young	1938	Be-bop	Presentació del contrabaix i improvisacions col·lectives.
Filthy McNasty	Horace Silver	1961	Rhythm & Blues	Presentació global de la banda.
St. James Infirmary Blues	Tradicional / Louis Armstrong		Blues / Dixieland	Introducció del personatge del mafiós.
Bye Bye Blackbird	Ray Henderson	1926	Swing	Presentació del personatge de la neteja.
Bourbon Street Parade	Paul Barbarin	1923	Dixieland	Presentació de l'assassí a sou.
Blue Monk	Thelonious Monk	1947	Blues	Presentació del personatge femení.
Killer Joe	Benny Golson	1977	Blues / Hard bop	Ambientació dramàtica d'una escena clau.
Birthday Song	Joshua Redman	2002	Jazz fusió	Comiat progressiu dels músics.
Bring It On Home to Me	Sam Cooke	1962	Rhythm & Blues	Final de l'espectacle amb improvisació col·lectiva.

Aquest annex es pot fer servir com a punt de partida per seleccionar només alguns fils de treball i adaptar-los a l'edat i al temps disponible de cada grup. No cal treballar-ho tot. El valor de la guia és que ofereix recorreguts possibles.

En definitiva, Històries de Jazz és una proposta escènica especialment rica per a l'escola perquè permet apropar el jazz a l'alumnat des de la vivència, l'humor i el relat. La combinació d'instruments en directe, repertori històric i monòleg dramatitzat obre moltes portes d'entrada i facilita un treball transversal entre música, llengua, arts escèniques i educació cultural.